

Így mulatunk mi

A diáktól a professzorig

PUBLICISZTIKA - LX. évfolyam, 43. szám, 2016. október 28.

Ahogy már a múltkor is jeleztem, szeptemberben elkezdtek sorjázni az egyetemi rangsorok, és mint várható volt, a magyar intézmények tovább csúsztak lefelé. Két éve írtam arról, hogy még az sem elég, ha ugyanazt a teljesítményt mutatjuk föl, mert ha mindenki más behúzza, akkor azzal az eredménnyel is lemaradunk, amellyel korábban a legjobb 200 (később 300, majd 500) közé kerülhettünk. Csakhogy közben még romlottak is a mutatóink. Hát így nehéz lesz – kivéve, ha sikerül jól kommunikálni a helyzetet. Ha az olvasó türelmes, a végén ehhez is adok segítséget.

Vannak jó híreink is

A magyar sajtó (már ami megmaradt belőle...) mégsem csak a pusztába kiabál. Oly sok újságcikk és riport után a John Henry Newman Közösségi Felsőoktatási Központ működését Sümeg város önkormányzata nem támogatja tovább: az *Index* szeptember 21-i híre szerint visszavették az eddig nekik használatba adott épületeket, és egy másik főiskolával kötöttek szerződést, többek között mert idén már el sem indulhatott volna a képzés.

Most itt állnánk tanácstalanul, hogy mi lett a sorsuk mindazoknak, akik elnyerték a Központ honlapján még februárban meghirdetett egymillió forintos ösztöndíjat, ha nem sietne segítségünkre „a Központ szenátusának az elnöke”, az ismert lovag-professzor (vagy professzor-lovag?), aki a *veol.hu* portálon kijelenti, hogy „saját képzések indítását tervezzük Sümegen”, bár azt nem mondja, hogy pontosan hol. Az okirat-hamisítás miatt feljelentett alapító pedig megnyugtatta a közvéleményt, mert „két doktori fokozatom van, így ezeket (...) bevitettem a rendőrségre”. Valószínűleg nem tudja, hogy a diplomák egyenértékűségét nem a rendőrségen, hanem az Oktatási Hivatal alá tartozó Magyar Ekvivalencia és Információs Központban kell igazoltatni, amit egy egyszerű kulcsszavas internetes keresés is kidobott volna számára. Megjegyzem még, hogy a doktori fokozatait kiadó Pro Deo State University honlapján – a más egyetemeken megszokottól eltérően – nem a doktori védések idejét, az értekezések témáját, a védési bizottságok tagjainak vagy az opponenseknek a nevét, hanem csodás épületekben színpompás kosztümökbe öltözött szereplők csoportképeit lehet látni, közöttük mives asztalnál ülő komoly urakat és hölgyeket, akik nyilván éppen egy doktori védést játszanak el. Konstatáljuk tehát: itt a doktori fokozatokat nem nyilvánosan hozzáférhető disszertáció, hanem csoportkép tanúsítja, az Úr nagyobb dicsőségére.

De a Központ honlapja további érdekességeket tartogat: lehozzák például azt az *ÉS*-beli Visszhang-írást (a már a Központtól időközben megvált és azt feljelentő szerzőtől), amely a róluk korábban tett állításaimat vitatta (*ÉS*, 2016/19., máj. 13.). Sok más kétes értékű kijelentés mellett még ilyesmiket is találunk: „A racionalizmus örököseként (?) fellépő kutatók, művészek és egyetemi oktatók viszont a hagyományos munkaerő és a társadalmi tradíciók megvetésére sarkallták a tömegesedő egyetemeken koncentrálódó (!) ifjúság legtehetségesebb, legaktívabb tagjait. A meredeken növekedő államháztartási forrástömeget lekötő felsőoktatás (?) egyre romló képzési színvonalat volt csak képes nyújtani a hierarchikus rendet teljes egészében elvető, gyenge tanulói morállal rendelkező hallgatóság számára.” E két mondat igazságtartalma (egymáshoz és a valósághoz képest) természetesen a nullához konvergál, de napnál világosabb, hogy az így kizökkent időt csakis a John Henry Newman Közösségi Felsőoktatási Központ született helyretolni.

Minden eladó (Andrzej Wajda emlékére)

A Központ honlapján továbbra is láthatjuk a dicsekvésszámba menő köszönetnyilvánítást, amellyel az általuk „jövőegyetem könyveknek” nevezett sorozatuk kiadásához adott MNB-támogatást nyugtázzák. Ez azután elvezet minket a Pallas Athéné Domus Animae Alapítvány (PADA) honlapjához, amelyen elújságolják, hogy legutóbb a győri Széchenyi István Egyetemet részesítették csaknem 250 milliós támogatásban, hogy ott is elinduljon egy gazdasági doktori képzés, vendégprofesszorokkal, jelentős ösztöndíjakkal, „hogyan olyan széles látókörrrel és nyitott gondolkodással rendelkező doktoranduszokat képezzen, akik majd vezető szerepet tölthetnek be Magyarország és a Kárpát-medencei régió társadalmi-gazdasági életében”.

Kattintsunk rá az MNB egy másik párhuzamos alapítványának, a Pallas Athéné Geopolitikai Alapítványának (PAGEO) lapjára, és máris láthatjuk, hogy nem is kell addig várni, hogy a „széles látókörű és nyitott gondolkodású” doktoranduszok elvégezzék a kurzusokat, és megszerezzék a fokozatukat, hiszen a PAGEO-nak mind az igazgatója, mind a (más okokból elhíresült) igazgatóhelyettese még diák – igaz, nem a győri doktori iskolában, pedig az „a gyakorlati életben már bizonyított, és már szakmai tapasztalattal bíró szakembereknek ad többlettudást és lehetőséget a PhD-cím elnyerésére”, hanem a pécsiben, amely ilyen kritériumokat nem említ, viszont ott lehet magyarul is tanulni.

A pécsi geopolitikai programnak már a képzési terve is elérhető a neten, és bár némileg keverednek benne a hagyományos geográfusi kurzusok (mint például a távérzékelés) a töről metszett társadalomtudományiakkal, a hangsúly mégis nagymértékben az utóbbiak felé tolódik el, amint ezt az alapításakor is sejteni lehetett. Nem beszélve a tanárokról, akik a pécsi vagy pesti történelem, politológia, esetleg gazdaságtudományi tanszékekről oktatnak át, beleértve a médiából ismert terrorszakértő professzort vagy magának az MNB-elnöknek a doktori témavezetőjét.

Ha jól számolom, a görög istennőről elnevezett különböző alapítványok már négy magyar intézménnyel alakítottak ki szerződéses viszonyt, számolatlanul öntve a pénzt olyan programokba, amelyeket nem akkreditáltak, csupán más, már korábban bevezetett és szabályszerű eljárásokkal hitelesített képzéseknek mintegy az „oldalvizén” hoztak létre, mert a pénzügyileg kiéheztetett magyar egyetemeknek minden fillérért le kell hajolniuk, és ha nagyon szorít a cipő, akkor a (pénz)mennyiség végül legyőzi a minőséget.

Valamikor azt állítottam, hogy a magyar világnak egyik legkevésbé korrupt szegmense a felsőoktatás. Még ha előfordultak is személyi kapcsolatokon keresztül botrányos doktori eljárások, professzori és vezetői kinevezések stb., a tudományos életben alapkövetelményként érvényesülő nyilvánosság miatt a szakmai közvélemény mindig láthatta, ki mennyit ér, és ez korlátozta a kapcsolati korrupció mértékét.

Mostanra a kapcsolati korrupciót azonban felváltotta a megvásárolhatóság. Ha egy doktori iskolába, amelynek a költségvetése eddig pár millió volt, százmilliókat helyeznek ki, akkor bizony van az a pénz, amiért feladjuk az elveinket, tekintet nélkül arra, hogy egymás között azért össze-összekacsintunk, mert „mi tudjuk, hogy ez nem komoly”. De a következő nemzedékek tisztessége forog kockán, ha a mi nemzedékünk eladja a sajátját.

A diákok közpénzen a fürdőben dőzsölnek...

Amikor a felsőoktatásban színvonalbeli problémák mutatkoznak, akkor minden szem a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottságra (MAB) irányul, hiszen ő a törvényben meghatározott legfőbb (és független!) őre a képzés minőségének, az intézmények megfelelő működésének. A húsztagú MAB függetlenségét a törvény – miután a minőség-ellenőrző testületek nemzetközi szövetsége egy időre felfüggesztette a MAB tagságát – ma már úgy garantálja, hogy a miniszternek csak kilenc tag delegálását engedi meg, a többi tizenegyet különféle szervezetek (MTA, rektori konferencia, egyházak, hallgatói

szövetségek, valamint az iparkamara) küldhetik a testületbe. A tagokat pedig hat évre bízzák meg – kivéve, amikor nem.

Egy korábbi írásomban említettem, hogy a MAB elnöke tavasszal lemondott. A *Közlöny* szerint a miniszterelnök július 27-én bízta meg az új elnököt. A döntésben meglepő, hogy a kinevezés hatálya június 1-je, azaz csaknem két hónappal korábbra szól, mint a döntés keltezése, ami érthetetlen, hiszen a kinevezés dátuma előtti döntéseket addig a MAB egyik alelnöke rendben aláírta. De azt is furcsállhatjuk, hogy noha a törvény szerint „a MAB elnökének személyére a bizottság tagjai közül” tesz a miniszter és az MTA elnöke egyeztetett javaslatot, a *Közlöny*ben megjelentek szerint egyidejűleg nevezték ki tagnak és elnöknek is. Végül még furcsább, hogy a törvényben előírt hatéves megbízatás az új elnök esetében csupán 21 hónapra, vagyis két évnél is kevesebbre szól.

A MAB, mint láttuk, 20 tagból áll, azaz csak állna, mert az egyik hallgatói szervezet, a Doktoranduszok Országos Szövetségének (DOSZ) a delegáltja nincs felsorolva a tagok között, így pillanatnyilag a miniszter delegáltjai vannak többségben. A hallgatói szervezetnek, úgy látszik, a jelölésnél fontosabb elfoglaltságai vannak.

A napokban kapott meghívóból kiderült, mi tartja távol őket e feladattól. Ebben „a IV. Mérföldkő Konferencia záró ünnepségére” invitálnak, és mivel a doktori képzés fontos része oktatói tevékenységemnek, kíváncsian kezdtem nyomozni a konferencia programja után. Nem tudok ellenállni a kísértésnek, hogy legalább kivonatossan ne adjak tájékoztatást, mire költik a pénzüket a szerencsés doktoranduszok.

A IV. Mérföldkő Konferencia programja

1. nap: 14:00–: a szállás elfoglalása

17:00–: fürdőzés a Török Sándor Strandfürdőben, szabadtéri, meleg vizes termálmedencékben

21:00–: vacsora a szállodában

2. nap: 8:00–10:00: reggeli a hotelben

10:00–11:30: workshop

12:00–13:00: ünnepélyes megnyitó a Hódmezővásárhelyi Városháza Dísztermében

13:00–14:00: állófogadás a Városházán

14:00–18:00: a tudományos osztályok, doktori önkormányzatok ülései

19:00–21:30: vacsora a hotelben

21:30–: zenés-táncos mulatság

3. nap: 8:00–10:00: reggeli a hotelben

10:00: indulás a hotel elől busszal Szegedre

10:30–12:00: városnézés kisvasúttal, szegedi Dóm (toronylátogatással)

12:30–14:30: ebéd

14:30–15:30: szabad program a belvárosban

15:30–16:00: SZTE Rektori Hivatal: átöltözés (a díszfogadás előtt és után átöltözési lehetőséget biztosítunk a Rektori Hivatal két kistermében)

16:00: Mérföldkő Díszfogadás a Rektori Hivatalban

19:30: indulás Sóshalomra

20:00–: Sóshalom, tanyasi lakoma

4. nap: 8:00–10:00: reggeli a hotelben

15:00: a szállás elhagyása

Fakultatív vasárnapi kulturális program (önköltséges): Őszi Tárlat megtekintése, agyagozás a Belvárosi Fazekasházban, Emlékpont megtekintése

Közös ebéd a Kispiac Vendéglőben

Felhívom a figyelmet az utolsó előtti programpont mellett lévő „önköltséges” megjegyzésre: joggal gondolhatjuk tehát, hogy az összes többi nem az. A nehéz testi munkában (azaz falatozásban) gazdag négynapos elfoglaltságból mindössze 5 és fél óra az, ami szakmai jellegűnek mondható, bár könnyű tévedni, ugyanis az ülések részletes programjától megkímélték a nézelődőt. A tavalyi hasonló, 100–200 fős konferenciáról előzetesen ennyi volt található: „elsősorban a (DOSZ-beli) tudományos osztályok vezetőinek, tagjainak és a doktoranduszönkormányzatok vezetőinek, tagjainak, továbbá a DOSZ vezetőinek szervezett szakmai találkozó. A konferencián a felsőoktatásról, kiemelten a doktori képzésről, a DOSZ-ról, a doktorandusz-képviselletekről, a tudományos osztályok helyzetéről, terveiről és a Magyar Doktorandusz Közösség lehetőségeiről tanácskoznak a résztvevők. A (...) rendezvényen elsősorban az interaktív vezetőképzésre, tréningekre, a hasznos és előremutató szakmai párbeszédre kívánjuk helyezni a hangsúlyt.”

A királynő szolgálatában megöszült férfiakról mondták volt, hogy a brit katona életét és véré, a diplomata a máját áldozza a hazájáért. A DOSZ vezetői nyilván túlsúlyukat, vércukor- és koleszterinszintjüket teszik kockára az általuk képviselt diákokért.

Sajátos, hogy az ismeretlen költségvetésű szervezet, amely a jelenleg működő kb. 160 doktori iskolából saját honlapja szerint (de független forrásokból ellenőrizhetetlenül) összesen 500 tagot fog össze, azaz átlagosan iskolánként mindössze hármat, amikor az éves országos ösztöndíjaslétszám csaknem 4000, ennyi közpénzt képes költeni egy konferenciájára, miközben a valódi tudományos eseményeket minimális költségekből kell tudnunk kiállítani.

Szégyenkezem, hogy a saját egyetemem is támogatja ezt a habzsi-dőzsi szakos összejövetelt, mert tartok tőle, hogy ezek a „mérőföldkövező” doktoranduszok a saját tisztességüket már el is adták.

Hogy (nem) születik az egyetemi tanár?

Kezdjük ott, hogy egy professzor kihordási ideje meghaladja a bálnáét, és csak az elefánté hosszabb: nagyjából másfél évig tart. Azzal indul, hogy az érintett tanszék (intézet, kar) kimutatja, hogy egyrészt megvan a szükséges bérkerete, másrészt kutatás- és oktatásfejlesztési, személyzeti koncepciójában helye van egy professzornak. Ha csak az utóbbi van meg, akkor persze mindenfajta tárgyalással, melyek során a többi intézet és/vagy kar szempontjait is mérlegelni kell, a bérkeretet is elő kell teremtenie, de az üggynek ezt az oldalát most nem bolygatjuk.

Ezután el kell érniük, hogy az egyetem, azaz a szenátus és a rektor hozzájáruljon, hogy az egyetemi tanári pályázatot a következő tanév elején, általában még ősszel kiírják, hogy majd egy év múlva be is tölthessék. Akár megvan a jelölt, akár nem, a pályáztatás lényegében egyformán zajlik minden intézményben. A törvény szerinti egy hónapos határidőre beérkezett pályázatokat az egyetem rektora által felkért, belső és külső tagokból álló bizottságok elbírálják, rangsorolják, a tanszékek, intézetek megvitatják és szavaznak róluk, majd a kari tanácsok elé kerül, és végül a szenátus is szavaz róluk.

Régebben az első helyen megszavazottat minden további nélkül kinevezték, de 2000-ben az első Orbán-kormány megelégedve a tudományos teljesítmény nélkül kinevezett sok professzort – szerintem nagyon helyesen, bár sokak szerint az egyetemi autonómiát sértve – a MAB-ra bízta a pályázók értékelését, ugyanakkor – szerintem kevésbé helyesen, mert a minőségelvű értékelést a későbbi tapasztalatok szerint veszélybe sodorva – a minisztériumnak adta a felülvizsgálat jogát. A tanév végéig ezt a feladatát a MAB mindig elvégzi, az egyetemek nevében ezután a rektorok felterjesztik a jelölteket a miniszteren keresztül a köztársasági elnökhöz, aki általában szeptember 1-jei hatállyal kinevezi az adott egyetemekre a professzorokat, hogy időben elkezdhessék az oktatást a tanév elején.

Idén azonban olyasmi történt, ami a felsőoktatás fantáziadús anekdotázóit is meglepte. A hajdan Rákosi Mátyás nevét viselő egyetemen vagy másfél éve úgy találták, szükség lenne egy professzorra, aki lehetőleg az MTA doktora címet is viseli, és e célból becserkészték egy arra alkalmas jelöltet, aki ráállt az egyezségekre. Közben megteremtették az álláshelyet és hozzá a pénzt, úgy gondolták, hogy jó lenne úgy megismernednie az intézménnyel, hogy docensként ad órákat a tavalyi tanévben, hiszen egy docensi szerződést nem időigényes nyélbe ütni. Végül a rektor megvétózta az ügyletet, de a pályáztatás azért ment tovább a maga útján.

A pályázat tehát megjelent tavaly ősszel az illetékes közlönyben, a jelölt a határidőt betartva beadta a szükséges vaskos anyagát, benne a nemzetközileg is első osztályú publikációs listáját. A külső és belső tagokból felkért bizottság támogatta, a célba vett intézet szintén, természetesen egyhangúlag, megtörtént a pozitív kari, majd szenátusi szavazás is. A MAB is elvégezte az ellenőrzést, és tekintettel többek között a pályázó nagydoktori fokozatára is megadta a „nihil obstat” jelzést, a rektor felterjesztette a köztársasági elnökhöz, aki a *Magyar Közlöny* augusztus 31-i száma szerint kinevezte a fent említett egyetemre.

Ha érintettek lennének a történetben, akkor megnyugodva hátradőlnek, töltenék egy pohár finom bort (vagy valami mást, ízlés szerint), és elkezdenék ünnepelni. De bizony korai lenne az öröm! Mert a köztársasági elnök által kinevezett egyetemi tanárunk, amikor szeptember 14-én megérkezett, hogy aláírja a szükséges munkajogi iratokat, a rektorral találta szembe magát, aki egy váratlan kérdést tett fel neki.

Mielőtt felidézném a kérdést, tegyünk egy kis kitérőt a hűséges olvasóm számára untig ismerős terepen, a doktori képzések körében. Doktori iskolát (DI) csak akkor fogad el a MAB, ha van legalább négy professzor a törzstagok között, és a vezető (az új szabályok szerint most már) MTA doktora címmel is rendelkezik. A mi egyetemünkön az egyik DI nagy bajban volt, mert ugyan megvolt a négy professzor, de nem volt megfelelő rangú vezetője. A rektor ezt a problémát – mintegy a DI háta mögött – úgy kívánta kiküszöbölni, hogy „hozatott” egy megfelelő minőségű professzort egy másik egyetemről. Csakhogy arra nem gondolt, hogy az illetőnek e DI szakterületétől idegen tárgyban van fokozata, címe, munkássága, ezért aztán a MAB idén júliusban visszakézéből elmeszelte az egész DI-t.

Szóval ott áll másfél év után az elnyert pályázattal és elnöki kinevezéssel a tarsolyában a friss professzor várva, hogy a rektor egy kézfogással befogadja az egyetemére, mire azt a váratlan kérdést szegezik neki, hogy hajlandó-e elvállalni a DI vezetését másnapról (!) – mivel akkor van a MAB értékelési határideje. Emlékszünk ugye, hogy amikor tavaly szerették volna docensként bevezetni az oktatásba, akkor ezt épp a rektor akadályozta meg. Most, mivel semmi ismerete nem volt sem a DI-ról, sem az egyetemről, ráadásul a kinevezése egy „beosztott” egyetemi tanári posztra, nem pedig egy vezetői állásra szólt, amiről akkor és ott hallott először, ráadásul gondolkodási ideje sem volt, természetesen nemet mondott.

Válaszul a rektor közölte vele, hogy akkor pedig nem írja alá a kinevezését. Mit neki a kar, a szenátus, a miniszter, a köztársasági elnök: ha egyszer nem írja alá, akkor nincs kinevezve. És mivel a rektor jogász, ő csak tudja, hiszen ezt a lehetőségét a törvény expliciten ki is mondja. Így született meg hazánkban az első egyetemre kinevezett egyetem nélküli egyetemi tanár.

De hogy jön ide Rákosi Mátyás? Hát úgy, hogy ha őt valaki úriembernek nevezte volna, azt minden bizonnyal kikérte volna magának. A neve már rég eltűnt az egyetemről, de szelleme fennen lobog

tovább...

*

Nem csak a felsőoktatásról jelennek meg rangsorok. Nagy visszhangja volt az országok versenyképességét bemutató listának is, amelyen Magyarország jó néhány helyet rontott. Többek szerint azért, mert az ismerős körnek juttatott állami megbízások és közbeszerzési döntések távolról sem segítik elő a termelékenység és gazdaságosság növekedését – gondoljunk csak a korábbi állandó győztesek lecserélésre. Ha az egyetemekre is aszerint szórjuk a pénzt, hogy kik a kedvenceink (mint az NKE a 80, a TF meg a 44 milliárdjával), és nem azt vesszük figyelembe, hogy az objektív nemzetközi mérőszámok szerint kik teljesítenek jobban, akkor ne csodálkozzunk, hogy intézményeink már „alulról szagolják” a listákat.

Amint megjelent a versenyképességi rangsor, a Nemzetgazdasági Minisztérium az *Index* híre szerint azzal reagált, hogy ez a lista irreleváns, és nem mond el semmit a magyar állapotokról. Ők viszont tudnak mondani olyan statisztikai adatokat, amelyek pont azt mutatják, hogy jobban állunk a szomszédainknál, mert „a magyar gazdaság versenyképességének nem az az elsődleges fokmérője, hogy Magyarország hányadik helyen szerepel egy kutatóintézet rangsorában, hanem az, hogy a magyar gazdaság milyen ütemben bővül, növekszik-e a foglalkoztatottság, egyensúlyban van-e az államháztartás, csökken-e az államadósság.”

Tanulság és recept: ha nem tetszik a listán bemutatott eredmény, akkor ess neki a felmérés módszertanának, és közöld, hogy szerinted a saját rangsorodban sokkal jobb a helyezésed.

De előbb talán tüntessed el a tükröket a lakásból.